

Serdar Kaya

Endoktrinasyon

ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği

 InrengiKitap

2.
Baskı

11. MODERNİTE, ULUS-DEVLET, MİLLİYETÇİLİK

“Çoğu medeniyet korkaklık üzerine kurulmuştur. Korkak olmayı öğreterek medenileştirmek epey kolaydır. Cesaret standardını düşürürsün. İstekleri sınırlarsın. İştahları denetim altına alırsın. Ufkun etrafını çitle çevirirsin. Her faaliyet için bir kanun yaparsın. Kaosun varlığını inkar edersin. Çocuklara bile yavaş yavaş nefes almalarını öğretirsin. Evcilleştirirsin.”

Frank Herbert

Modern dönem öncesinde, ulus-devletler değil, içinde birden çok etnik grup barındıran imparatorluklar vardı. Tipik olarak, tepede belli bir hanedanın bulunduğu, ancak ülkenin genelinin adem-i merkezîyetçi bir anlayışıyla yönetildiği imparatorluklar, 1800'lü yıllardan itibaren yerlerini ulus-devletlere bırakmaya başladılar. Hanedanların ortadan kalktığı ya da yetkilerinin sınırlandırıldığı bu dönemde, milliyetçilik yeni devletler kuruyor, kurulan devletler de milliyetçiliği daha çok körüklüyor ve bu çerçevede uluslar inşa ediyorlardı. Ulus-devlet fikriyle birlikte, ülkeler arasındaki sınırlar da eskisine göre çok daha belirginleşmeye ve seyahat özgürlüklerini dahi önemli ölçüde kısıtlayacak derecede yükseldi. Bir anlamda herkesi kendi ülkesine hapseden bu süreç, merkezîyetçiliğin de artmış olmasının yardımıyla insanları tektipleştirmeye başladı. Farklı kimliklere sahip olan insanlar, tek bir “millî” kimliğe asimile edildiler.

Örneğin, Fransız İhtilali gerçekleştiğinde halkın yarısı dahi Fransızca bilmezken, Fransız devleti zaman içerisinde “dil birliği”ni sağladı. Çok sayıda küçük devletten oluşan bir yarımada durumunda olan İtalya (ve İtalyanca) için de durum bundan çok farklı değildi. İtalya'nın 1800'lü yıllar boyunca süren ve *Risorgimento* adı verilen birleşme süreci esnasında, “İtalya'yı ortaya çıkardık, şimdi

de İtalyanları ortaya çıkarmamız lazım”¹ demiş olan milliyetçi lider Massimo d'Azeglio'nun, bu sözüyle uluslaşma sürecinin ifade ettiği anlamı özetlediği söylenebilir.

Ulus-Devlet ve Ulus İnşası

Doğası gereği, dil, kültür, memleket, meslek, ilgi alanı, tecrübe, ırk ya da inanç gibi konular etrafında çok sayıda kimliğe aynı anda sahip olan insanın, bu kimliklerin hepsini aynı anda çok fazla kişiyle paylaşıyor olması mümkün değildir. “Ulus inşası” (*nation building*), bu imkansızlığı aşabilme amacıyla, bütün kimliklerin üzerinde olan bir kimlik tanımlama ve tanımlanan bu kimliğe herkesi dahil edebilme düşüncesinin ifadesidir. Tanımlanacak olan üst kimliğin varolan bütün kimliklerle kesişmesi mümkün olamayacağından, ulus inşa süreci pek çok kimliğin ortadan kaldırılmasını (ya da en azından ikinci plana itilmesini) de beraberinde getirir.

Devlet yönetiminde yukarıdan-aşağıya gerçekleşen bir süreç olan ve insanları kendi aidiyetlerinden kopararak onlar için tasarlanan yeni bir kimliğe asimile eden ulus inşası, bu yönüyle (1) ideolojik, (2) kurgusal ve (3) aynılaştırıcı bir anlam ifade eder. Ulus inşası, doğası gereği lokal ve dışlayıcı olması nedeniyle de, ülke sınırlarının dışında kalan insanlar ile içeridekiler arasındaki farklılıkları abartırken, sınırların içerisindeki farklılıkları da görmezden gelmek ve hatta suni müdahalelerle mümkün mertebe ortadan kaldırmak durumundadır. Büyük ölçüde merkezi eğitim ile gerçekleştirilen bu sosyalizasyon sürecinde, kitleler, gerçeklikle bağlantısı son derece gevşek olan efsanevi bir hikaye (*national myth*) doğrultusunda kendileri için kurgulanan kimliğe dahil edilirler. Milliyetçilik, burada, aynı kimliğe dahil edilen insanları ulus-devletin sembolleri ve ritüelleri ile birbirine kenetleyecek olan seküler bir din durumundadır.

Ulus-devletin, böylelikle, doğaları gereği *biz ve onlar* bazlı düşünmeye son derece yatkın olan insanlara yeni bir grup kimliği sunduğu söylenebilir. Ancak ne var ki bu kimliğin gerçeklikle ilişkisi epey problemlidir. Benedict Anderson, 1983 yılında yazdığı (ve bu-

¹ Hobsbawm, E.J.; David J. Kertzer. 1992. “Ethnicity and Nationalism in Europe Today.” *Anthropology Today* 8(1): 3-8.

gün itibariyle siyasal bilimler literatüründe bir klasik haline gelmiş olan) çalışmasında bu duruma işaret ederek, ulusları “hayali komüniteler”² olarak nitelendirir. Anderson'a göre, hiç tanımadıkları ülkelerdeki kimi insanları düşman, aynı ülkede yaşadıkları başkalarını ise dost olarak görebilen ve bu çerçevede uluslarına sadakat, düşmanlarına ise nefret duyan insanlar, aslında gerçekte varolmayan siyasi komüniteleri esas alarak düşünmektedirler. Zira en küçük ulusun üyeleri dahi, topluluğun diğer üyelerinin çoğunu görmemiş ve tanımamıştır bile. Ancak aynı insanlar, buna rağmen, tarihin bir döneminde oluşturulan bir zihinsel imaja bağlanarak o imaj uğrunda ölmeyi ve öldürmeyi düşünebilmektedirler.

Modernite ve Ulus-Devlet

Gerek küreselleşme, gerekse spesifik olarak Avrupa'da sınırların önemli ölçüde kalkmış olması, ulus-devlet anlayışının gücünü kaybetmesi sonucunu doğuruyor. Bu çerçevede, uluslarüstü (*supranational*) bir yapının ifadesi olan Avrupa Birliği, aynı zamanda modernite sonrasına yönelik olan bir arayış durumunda. Bu arayışın önündeki en büyük engel ise, (bu türden değişim dönemlerinde her zaman olduğu gibi) değişimi ister istemez mevcut zihinsel kalıplar üzerinden anlamlandırmaktan kurtulamamak. Geçmişte öğrenilenlerin insan zihninde belli kalıplar oluşturuyor ve bu kalıpların da yeni öğrenilen şeylerin algılanış şeklini belirliyor (ve dolayısıyla gelişimi sınırlıyor) olmasından ileri gelen bu durum, sosyal bilimler literatüründe patika bağımlılığı (*path dependence*) kavramı ile ifade ediliyor.

Patika bağımlılığı, modern zihniyet söz konusu olduğunda, kimlik eksenli konuların ulus-devlet ve vatandaşlık gibi kavramlarla sınırlanıyor olması şeklinde ortaya çıkıyor. Anayasa Hukuku Profesörü Mustafa Erdoğan, bu problemleri yaklaşımı modernite öncesi dönemle de karşılaştırarak şu şekilde izah ediyor:

Fransız Devrimi öncesinde bir Britanyalı Fransa'ya bu iki ülke savaştıkları sırada bile serbestçe seyahat edebiliyordu. On dokuzuncu yüzyıl -Martin van Creveld'in deyimiyle- bu gibi 'medeni-

² Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London and New York: Verso.

likler'e son verdi. Artık bir devletin vatandaşı eskisi gibi -değil savaş zamanında- barışta bile başka bir devletin ülkesine serbestçe seyahat edemeyecekti. Çünkü modern anlayışa göre, bir devletin vatandaşı olmak, 'yabancı' olan her varlıkla ilişkiyi koparmayı, devletten başkasına sadakat beslememeyi gerektiriyordu. Aslında vatandaşlık bir devlete 'ait olmak', onun tarafından sahiplenilmek demektir.

...

Bugün biz hala işte o zamanları, vatandaşlığın haklarımızın da belirleyicisi olduğu zamanları yaşıyoruz. Kendimizi başka bağlarımız, sadakatlerimiz ve kimliklerimizle değil fakat sadece vatandaşlığımızla yani bir devlete aidiyetimizle tanımlıyoruz, buna alış(tırıl)mışız. Bize bir birey için en uygar ve 'ileri' varoluş tarzının bu olduğu öğretilmiş. Onun içindir ki, bir devletin mensubu olmayan insanların aşağı 'kabile'lere mensup, insan denmesi zor olan varlıklar olduğunu düşünen iki asır öncesinin Avrupalıları gibiyiz.³

Genel Bir Değerlendirme

Sevan Nişanyan'ın 14 Kasım 2009 tarihinde yayınlanan bir yazısındaki üç paragraf, ulus-devlet konusunu (minimal grup paradigmasından, siyasi sosyalizasyona dek pek çok yönünü dikkate alarak) değerlendiren ve hemen her cümlesi ayrı bir makaleye konu olabilecek kadar yoğun ve doyurucu olan bir özet niteliğinde:

Her devletin temel kaygısı, ... itaattir. Emir verdi, ceza verdi, falanca kişi veya zümrenin çıkarına aykırı bir karar verdi: insanların buna boyun eğmesini nasıl sağlayacak? "Silah zoruyla sağlar" desen olmaz, yetmez. Emrin "haksız" olduğuna inanırlarsa direnirler, istediğin kadar silahlan baş edemezsin. Hem ayrıca, o silahları kullanacak adamların da aklı yatması lazım ki yaptıkları doğru iştir. Yoksa o silahlar tutukluk yapar, hatta yüzüne patlar. Şimdi, insanlarda ezelden beri "biz" ve "ötekiler" duygusu vardır. Bizimkileri seversin, ötekilere gıcık kaparsın: temel bir içgüdüdür. Bizle ötekinin ayırıcı bazen aşirettir, dar veya geniş memleketlerdir. Bazen dildir, bazen din veya mezheptir, bazen ortak töre-

³ Erdoğan, Mustafa. 2007. "Vatandaşlık Halleri." *Star*, 27 Ağustos.

dir. Bazen meslek ve kültürdür, siyasi inançtır, takım ruhudur. Bu aidiyet duygusu hiçbir zaman tek bir boyuta oturmaz, en ilkel zannettiğin toplumlarda bile birbiriyle çelişen, birbirine tam oturmeyen birkaç ayrı aidiyet katmanı bulunur. İnsanı insan yapan da işte o çok katmanlılıktır. Çok katmanlıysan, o katmanlar arasında karar vermen gerekir; ne yapacağın belli olmaz. Değilsen zaten koyundan farkın yok.

Ulus devletin püf noktası, ... insanların aidiyet duygusunu tek boyuta indirgeyebilme ham hayalidir. Der ki, din ve mezhep farketmez; Kayserililik yahut Sivaslılık yok; takım ruhuna da ancak milli takımı tuttuğun ölçüde cevaz veririm. Bir yanda birey var, öbür yanda tek ve mutlak itaat odağı, ulus! E ulusun neyi emrettiği nereden belli olacak? Ulusun sözcüsü olan Devlet ne diyorsa o! Bu kadar yalın: bütün toplumu koyuna dönüştürme projesidir.⁴

⁴ Nişanyan, Sevan. 2009. "Ulusdevlet." *Taraf*, 14 Kasım. Nişanyan'ın aynı konuya devam ettiği diğer yazısı için bkz.: Nişanyan, Sevan. 2009. "Ulusdevlet - II." *Taraf*, 16 Kasım.

12. KONU ÇALIŞMASI (4): TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK VE ULUS-DEVLET

“Muhtaç olduğum büyük kuvvet yalan mıymış?”

Mor ve Ötesi

Türkiye'nin imparatorluktan ulus-devlete geçiş süreci (tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi), önce ulusal aidiyete dayalı bir devletin kurulmasına, ardından bu ulusa dair bir geçmiş üretilmesine, son olarak da üretilen geçmişin kitlelere benimsetilerek hakim kimliğin bu kurgusallık doğrultusunda yeniden inşa edilmesine dayanır. Ancak Türkiye'yi bir örnek olay olarak ilginç kılan, İslam dinine dayalı kimlik bilincinin gücü ve direnci nedeniyle geçmişin tam olarak unutulmamış olması ve bunun sonucunda da, halk içerisindeki geniş kitlelerin, hem eski hem de yeni kimliği (birbiriyle taban tabana çelişkili oldukları noktalarda dahi) aynı anda taşımaya başlamış olmalarıdır.

Tam olarak unutulmamış olan eski kimlik, Anadolu'nun (Türkü, Kürdü, Lazı, Çerkezi ve diğerleri ile) çok sayıda etnik grubu barındırdığını, tarih boyunca çok sayıda milletin gelip geçtiği bu bölgede zaten hiç kimsenin kendi kökenini tam olarak bilemeyeceğini söyler ve daha çok ortak kültür temeline dayanan bir birliktelikten söz eder. Yeni olduğu bilinmeyen yeni kimlik ise, aslen Orta Asyalı olan Türklerin bir tarihte oradan göç etmeye başlamaları, içlerinden Oğuzların 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu'ya girmeleri ve Anadolu'yu bir Türk yurdu haline getirerek önce Selçuklu, ardından da Osmanlı Devleti'ni kurmaları şeklinde özetlenen bir olaylar dizisi ile ifade edilir. Bu kimliğin, bu yönüyle, bir kavmin siyasi ve coğrafi kronolojisinin anlatısına dayandığı söylenebilir.

Türkiye'de halen ezici bir çoğunluk tarafından aynı anda taşınmakta olan bu iki kimliğe dair anlatıların arasındaki çelişkilerin belirlenmesi, öncelikle ülkenin tarihinin unutulmuş olan yönlerinin

hatırlanması ile mümkün. Bu yapıldıktan sonra, yeni kimliğin kurgusunu çözümleyebilmenin çok daha kolay olacağı söylenebilir.

“Türkiye Cumhuriyeti’ni Kurduk, Şimdi de Türkleri Varetmemiz Lazım!”

Türkiye'nin ulus inşa sürecini özetleme adına, İtalyan milliyetçi lider Massimo d'Azeglio'nun, “İtalya’yı ortaya çıkardık, şimdi de İtalyanları ortaya çıkarmamız lazım” şeklindeki sözünü “Türkiye Cumhuriyeti’ni kurduk, şimdi de Türkleri varetmemiz lazım!” şekline dönüştürmek mümkün. Böyle bir özet, doğal olarak, milliyetçilik (ya da Türkçülük) ideolojisi henüz ortada yokken Türklük kavramına ne gibi bir anlam atfedildiği sorusunu akla getiriyor.

Osmanlı'nın son dönemlerine kadar “Türk” kelimesi ile kırsal kesimde yaşayan insanlar kast edilirdi. Dahası, bu referansta güçlü bir “kaba ve cahil” iması da bulunuyordu.¹ Bir başka deyişle, Osmanlı döneminde padişah ve hanedan mensupları dahil olmak üzere seçkin sınıf içerisinde hiç kimse kendisini Türk etnik kimliği ile tanımlamıyor ve Türkleri, “halk Türkçesi konuşan ve okuma yazma bilmeyen, cahil, epey kaba köylüler” olarak görüyorlardı.² Bu nedenle de, (sözgelimi) İstanbul'da yaşayan bir Osmanlı beyefendisine “Türk” diye hitap etmek hakaret anlamına geliyordu.³ 1900'lü yılların başlarında güçlenen Türkçülüğün ise, kırsal kesimde yaşayan Türkler ile herhangi bir ilişkisi yoktu. Zira Türkçülük, Avrupa'da yükselmekte olan milliyetçilikten etkilenen aydın kesimin ismini değiştirerek ithal ettikleri ideolojinin adıydı. Yoksa Anadolu köylülerinin kendilerini Türk olarak görenleri de görme-yenleri de söz konusu kesimden kopuktu. Bu durumu dönemin eserlerinde gözlemlemek de mümkündür. Örneğin, Şevket Süreyya Aydemir, o dönemde “halk ile, halkın içinden yükselen okur yazarlar arasında müşterek olan hiç bir şey” olmadığını⁴ belirttikten son-

¹ Yıldız, Ahmet. 2001. “Ne Mutlu Türküm Diyebilene”: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938). İstanbul: İletişim Yayınları. 66.

² Davison, Roderic H. 1990. *Essays in Ottoman and Turkish History, 1774-1923: The Impact of the West*. Austin, Texas: University of Texas Press. 15.

³ Lewis, Bernard. 1961. *The Emergence of Modern Turkey*. New York: Oxford University Press. 1-2.

⁴ Aydemir, Şevket Süreyya. 1959. *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 101.

ra, I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nin 28. Alayındaki askerler ile arasında geçen şu konuşmayı naklede:

- *Biz hangi milletteniz,*

deyince her kafadan bir ses çıktı:

- *Biz Türk değil miyiz?*

deyince de hemen:

- *Estağfurullah!..*

diye karşılık verdiler. Türklüğü kabul etmiyorlardı. Halbuki biz Türktük. Bu ordu Türk ordusu idi. Türklük için savaşıyorduk. Asırlarca süren maceralardan sonra son sığınağımız ancak bu Türklük olabilirdi.⁵

Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise *Yaban* adlı romanında, Milli Mücadele döneminde, Türkçü bir subay ile düşmanın köye yaklaşmakta olmasını umursamayan köylülerden biri ile arasında geçen şöyle bir diyalog aktarır:

- *İnsan Türk olur da, nasıl Kemal Paşa'dan yana olmaz?*

- *Biz Türk değiliz ki, beyim.*

- *Ya nesiniz?*

- *Biz İslamız, elhamdülillah... O senin dediklerin Haymana'da yaşarlar.*⁶

Avrupa'da doğan milliyetçiliğin etkisiyle benimsenen ve siyasi bir ideoloji haline gelen *Türkçülük* ile Türk kelimesinin yerel anlamı arasındaki bu fark, Tek Parti Dönemi ve sonrasında zamanla ortadan kalktı. Mustafa Kemal'in ortaya attığı *Türk Tarih Tezi* çerçevesinde Türk etnik kimliği ekseninde baştan yazılan ve Türklüğü medeniyetin çıkış noktasına oturtan resmi tarih, alternatif kaynaklar ortadan kaldırıldığından eğitimli kesimin önündeki tek bilgi kaynağı haline geldi. Türk Tarih Tezine göre, Orta Asya'daki göçebe Türki kabileler büyük devletler kurmuş ve dünyaya medeniyet götürmüş olan topluluklardı. Bölgenin diğer büyük gücü olan Çin, Türklerden korunmak için Çin Seddi'ni inşa etmek zorunda kalmıştı. Ancak Türkler, iklim değişiklikleri nedeniyle Orta Asya'dan

⁵ Aydemir 104.

⁶ Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. 1932. *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.

göç etmişler ve Malazgirt Savaşı'ndan sonra da Anadolu'ya *Türk kimlikleriyle* girmişlerdi.

İslam dininin Türklüğü arka plana attığını düşündüğü için Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'ne de mesafeli davranan ve resmi tarihi yazarken (çok etnisiteli yapılarından ötürü) bu imparatorlukları paranteze alma ihtiyacı hisseden bu söylem, ders kitaplarında dönemin öğrencilerine şöyle sesleniyordu:

Orta Asya'dan sel gibi akıp yayılmış olan Türk milleti, dünyanın dört bucağına medeniyet ışığını ilk ulaştıran millettir. Mağara kovuklarına sığınan insanlara, evlerde barınmağı Türkler öğretti. Yüzlerce yıl evvel Türkün yaptığı eşsiz yapılara bugün bütün dünya şaşkın şaşkın bakıyor. Bütün dünya, kumaş dokumasını, hayvan yetiştirmesini Türkten öğrendi.

Binlerce yıldan beri kuvvetimiz ve kılıcımız önünde boyun eğen insanlığa; ata binmeğı, kılıç kuşanmağı öğreten gene Türktür.⁷

Yeniden Yazılan Türk Tarihinin Gerçeklikle İlişkisi

Yeni tarihin, yukarıda ana hatlarıyla verilen özetinde geçen her cümle gerçek dışıdır. Yine kronolojik olarak gitmek gerekirse, Orta Asya'daki Türklerin "dünyanın dört bucağına medeniyet ışığını ilk ulaştıran millet" oldukları gibi cesur iddialar bir yana, medeni olduklarını söyleyebilmek dahi epey zordur. Medeniyet, "şehir" ile iç içe geçmiş olan bir kavramdır. Bu yönüyle, göçebelik ile taban tabana zıt olan bir duruma işaret eder. Elimizde şehir inşa ettiklerine dair herhangi bir bilgi bulunmayan, çadırlarda yaşayan ve civar bölgelere saldırarak geçimlerini sağlayan bu toplulukların medeni olduklarını ve hatta bütün dünyayı da aydınlattıklarını iddia etmek bilimsel olmaktan ziyade dönemin siyasi kaygılarının ve psikolojik ihtiyaçlarının bir neticesi olsa gerektir.

Orta Asya'daki Türkleri bir "millet" olarak nitelendirmek ise, millet kavramının henüz ortaya bile çıkmamış olduğu bir döneme atıfta bulunuyor olması itibariyle anakroniktir. Ancak Türk ders kitapları bu duruma gözlerini kapamakta ve Mete'nin, dönemin

⁷ *Yurtbilgisi Dersleri, IV. Sınıf*. 1939. İstanbul: T.C. Maarif Vekilliğı, Maarif Matbaası. 14. (Aktaran: Üstel, Füsün. 2004. "Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi. İstanbul: İletişim Yayınları. 173)

Türklerine “ulus olma bilinci aşılması”⁸ olduğunu iddia etmektedir. Ders kitaplarının, farklı prenslere bağlı olan Türki kabileler arasındaki savaşları da yine anakronik bir okumayla öğrencilere aktarmakta ve bir millet gibi davranıp Türk olmayanlarla savaşmadıkları için hayıflanmakta oldukları da görülmektedir: “Bu iki Türk hükümdarı birbirleriyle savaşacaklarına birlik olup düşmana karşı savaşsalar, kuşkusuz Türk dünyasının durumu çok daha iyi olurdu.”⁹

Yeni tarihin Çin-Türk ilişkileri ile ilgili söyledikleri de gerçek dışıdır. Herşeyden önce, Çin Seddi'nin yapımı milattan önce 400'lü yıllarda başlamıştı. Bilinen ilk Türki devlet ise, milattan sonra 552 ila 747 yılları arasında hüküm sürmüş olan (ve göçebe prensliklerden oluşan) Göktürk Kağanlığı idi.¹⁰ Dahası, Çinliler, Moğollar başta olmak üzere kuzey ve kuzeydoğularındaki istilacı göçebe kabilelerden korunma amacındaydılar. Yani burada Türkler ve Çinliler olmak üzere birbirine rakip durumda olan iki devletin mücadelesi değil, medeni (şehirleşmiş), üretim ve ticaret yapan ve dolayısıyla da kaybedecek şeyleri olan bir devletin bu zenginliğini kuzeyindeki istilacı ve göçebe kabilelerden korumaya çalışması söz konusu.¹¹

⁸ Gündoğdu, Abdullah; Orhan Üçler Bulduk. Lise Tarih 1 Ders Kitabı. Ankara: Tutubay Yayınları. 53. (Aktaran: Bora, Tanıl. 2003. “*Ders Kitaplarında ..*” Betül Çotuksöken, Ayşe Erzan, Orhan Silier (ed.), Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları içinde. İstanbul: Tarih Vakfı. 74.)

⁹ Koprman, Kazım Yaşar et al. 2002. *Tarih 1 Ders Kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları. 19. (Aktaran: Bora 75.)

¹⁰ Hunları, Türkiye Türkleri haricinde Türk olarak kabul eden tarihçilere rastlamak zordur.

¹¹ Burada anlatılanlara ek olarak, Mehmet Ali Kılıçbay'ın verdiği şu bilgiler de önemlidir: “Türk adının kökeni bilinmemektedir. Çünkü Türkçe yazılmış ilk metin ancak MS 7. yüzyıla aittir. Bu durumda Türklerin tarihini Çin kaynaklarından izlemekten başka çare yoktur. Onlar da, steplerdeki göçebeleri, aralarında pek ayırım yapmadan Tu-ku olarak adlandırmışlardır. Bu, etnik değil jenerik bir adlandırmadır. Öyleyse “Milattan binlerce yıl önce Türkçe konuşan etnik yapılar” tamamen masa başında üretilmiş bir sonuçtur. Ayrıca Türkçe'yi ilk konuşanlar Kırgızlar ve Hunlar idiyse, bunların varlığının MÖ binlerce yıl geriye gitmesi gerekir ki, kaynaklar bunu hiç doğrulamıyor. ... Hunlara ise Çin kaynaklarında MÖ 3. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Hun adı, tıpkı Türk gibi, etnik değil jeneriktir. Moğol, İrani, Türki, Alan, German, Avar vb çok sayıda farklı etnik unsurun bir harmanıdır.” Kılıçbay, Mehmet Ali. 2008. “Türk'ün Okumayla İmtihanı.” *Aktüel*, 8-14 Mayıs.

1930 yılından sonra ortaya çıkan (ve Osmanlı dönemi ve öncesinde rastlanmayan) bu Orta Asya ve ırk merkezli tarih yazımının gizlemeye çalıştığı bir diğer gerçek ise, 1071 yılında Oğuzlar Anadolu'ya girdiklerinde binlerce yıldır orada yaşamakta olan ve ekseriyetle Rumca ve Ermenice konuşan insanların varlığıdır. Bir başka deyişle, 1071 yılında Muş'un kuzeydoğusunda bir savaşın yaşanmış olması, Anadolu sathında yaşayan ve sayılarının (farklı tarihçiler tarafından) beş ila on beş milyon arasında olduğu tahmin edilen¹² insanların bir anda buharlaştıkları anlamına gelmez:

Dünyanın bilinen en eski yerleşim yeri Türkiye toprakları içinde, Çatalhöyük'tedir. Böylece bu topraklarda en azından 10 bin yıldan beri yerleşik hayat olduğu rahatlıkla söylenebilir. Türklerin Anadolu'ya ilk giriş tarihleri ise 1071'dir. Çatalhöyük'le Malazgirt arasındaki 12 yüzyıllık [binyıllık] sürede, bu topraklarda sayılmayacak kadar çok etnik unsur olmuş, birbirlerine karışmış, sonra yeni etnisiteler halinde tabakalar oluşturarak bugüne kadar gelmişlerdir. Frigler, İzoryalılar, Karyalılar, Asurlar, Hititler, Hurriler, Urartular ve daha binlercesi, tarih sahnesinden tamamen katledilerek mi silindiler? Hayır, başka bir etnisiteye dönüştüler. Tıpkı Ankara'ya adını veren ve bir Kelt halkı olan Galatların bugün Ankaralıların içinde erimiş olması gibi.¹³

Dahası, Anadolu'ya gelen Oğuzlar da ırki anlamda saf olmaktan çok uzaktırlar:

Asya'dan gelen Oğuzlar da ırksal ve etnik bir saflık göstermezler. Aslı On Uz olan bu ad, on tane Uz kabilesinin kurduğu federasyonu ifade eder, bir ulus adı değildir. Bu kabilelerin her biri, İç Asya'nın tarihsiz, ama uzun yüzyılları boyunca, Çin'den Hindistan'a, Sibirya'dan İran'a birçok halkla karışmıştır. Ayrıca 10. yüzyıl göçleri esnasında, bu uzun soluklu yürüyüşte yol üzerinde karşılaşılan Alan, Slav, Kazak, Farsi, Afgani vb birçok unsuru ya önlere ya da yanlarına katmışlar veya onlarla karışmışlardır.

¹² Nişanyan, Sevan. 2008. *Yanlış Cumhuriyet: Atatürk ve Kemalizm Üzerine 51 Soru*. İstanbul: Kırmızı Yayınları. 345.

¹³ Kılıçbay 2006, 108.

Sonuçta Anadolu'da 1071'den sonra tam bir etnik harmanlanma yaşanmış, ardından 1096'da başlayan Haçlı Seferleri ile 13. yüzyıldaki Moğol istilası yeni etnik karışımlara yol açmıştır.

Bütün bunların ötesinde, imparatorluğun oluşma döneminde fethedilen ülkelerden getirilenlerle yeni bir etnik alışım yaşanmış, imparatorluğun tasfiye sürecinde bu kez geri çekilmenin yığıldığı göçmenlerle yeni bir harman yaşanmıştır.

Osmanlı'da soylu bir sınıf olmamıştır, olması da engellenmiştir, bu yüzden büyük çoğunluğumuz 3-4 kuşak öncemizi bilemeyiz. Trakya ve Karadeniz'in sarışın ve mavi gözlü insanlarıyla, örneğin Bodrum veya Söke'deki siyahi insanlarımız elbette aynı ırktan değildirler, ama aynı ulustandırlar.¹⁴

Özetle, Orta Asya'daki Türki gruplar herhangi bir ulusal(!) kaygı ya da düşünceyle hareket etmedikleri gibi, içlerinden Anadolu'ya kadar gelenler de zaten büyük ölçüde başka topluluklarla karışmışlardı. Bu durum Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de devam etmiş, henüz ortada *milliyetçilik* gibi bir ideoloji olmadığından, padişahlar dahil hiç kimse *ırk ıslahı (eugenics)* eksenli kaygılar gütmemişti. Örneğin, Osmanlı padişahları arasında, sadece Orhan Gazi, II. Murat ve (bir ihtimalle) Yavuz Selim'in anneleri Türktü.¹⁵ Bulgar, Ermeni, Rum, Rus, Sırp, Yahudi ve Yunan annelere sahip olan padişahlar, gün gelip Türk milliyetçilerinin küfür olarak kullanacakları bu etnik mensubiyetleri bizzat taşıyorlardı.

Sevan Nişanyan, M. Çağatay Uluçay'ın Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan *Padişahların Kadınları ve Kızları* adlı kitabında verilen bilgilerden hareketle yaptığı hesapla, son dört Osmanlı padişahının (Yavuz Selim'in annesinin de Türk olduğunu varsayıldığında) en yüksek ihtimalle %0,048 oranında Türk kanı taşıdığı sonucuna varıyor. Bütün bunlar, bir yandan Cumhuriyet'in ulus-devlet inşası esnasında ortaya attığı Türklük kurgusunu anlamsızlaştırırken, diğer yandan da, doğal olarak, "O zaman biz kimiz?" sorusunu akla getirmektedir.

¹⁴ Kılıçbay 2006, 109.

¹⁵ Uluçay, M. Çağatay. 1992. *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. (Aktaran: Nişanyan 346)

Biz Kimiz?

1930'lu yıllardan bu yana Türklük adına devlet eliyle gerçekleştirilen sosyalizasyon her ne kadar geçmişe dair izleri insanların zihinlerinden önemli ölçüde silmiş olsa da, kimi gözle görülür gerçekler nedeniyle, Türkiye halkı, ülkede yaşayan insanların (sözgelimi) İsveç'te olduğu gibi belli bir tipolojiye oturmadığının ve çok daha çeşitli bir yapıya sahip olduğunun aslında hep farkındaydı. Dahası, Türkiyeliler, Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından varlıklarından haberdar oldukları Orta Asyalı Türklere de çok fazla benzemekte olduklarını görmüşlerdi. Yani Orta Asyalılar ile Anadolu-lular arasındaki birlik, ırk değil olsa olsa kültür ve dil birliği (ya da benzerliği) olabilecek gibiydi. Ancak göz önündeki bu gerçekler, gerek tarih konusundaki bilgisizlik, gerekse Cumhuriyet'in inşa ettiği ulusçu zihniyetin rakipsiz yaygınlığı nedeniyle olması gerektiği ölçüde sorgulanmadı.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, ırkçılığın anlamsızlığını ve imkansızlığını bugün daha net bir şekilde görebilmek mümkün hale geldi. Örneğin, Kaliforniya Üniversitesi'nde antropoloji eğitimi alan ve şimdi İTÜ'de Dünya Tarihi dersi vermekte olan Timuçin Binder, Sabah gazetesi yazarı Ecevit Kılıç'a verdiği röportajda Anadolu'nun çok etnisiteli yapısını genetik araştırmaların da teyit ettiğini şu cümlelerle ifade etti:

Genetik araştırmaların Türklerle ilgili ortaya çıkardığı en büyük sonuç ne?

Türkiye'de yaşayan insanların büyük bölümünün 40 bin yıl önce de bu topraklarda yaşamış olmaları. Yani Türkler 1071 yılında Anadolu'ya gelmedi hatta 40 bin yıldır buradan kıpırdamamışlar. Bu topraklara aitler, Orta Asya'dan geldiği söylenenler buralı aslında.

Orta Asya göçü olmadı mı?

Oldu ama gelenlerin sayısı çok az. Gen araştırmaları bugün Türkiye'de yaşayan insanların ne kadarının Orta Asya kökenli olduğunu ortaya çıkartıyor. Buna göre Türkiye'nin genetik yapısı tarih öncesi dönemde bugünkü şeklini alıyor.

Göç edenler ne kadar az?

Bu rakam ortalama yüzde 10-15 civarında. Yani Orta Asya'dan bu topraklarda yaşayanların yüzde 10-15'i gelmiş ve nüfus

*yapısını da değiştirememişler. Hiç de Orta Asya'dan Anadolu'ya 'bir kısırak başı gibi uzanan' bir durum söz konusu değil. Orta Asya göçü bir efsane.*¹⁶

Türkiye'de insanların Türk kimliğine ikna olmalarını kolaylaştıran en büyük sebeplerden biri de ülkede yaygın olarak Türkçe konuşuluyor olması. Ancak kitlelerin dil (ve hatta kimlik) değiştirmeleri, tarihte sıklıkla rastlanan bir durumdur. Sevan Nişanyan' ın bu konu hakkındaki değerlendirmeleri şöyle:

Haiti halkı günümüzde Fransızca kökenli bir dil konuşur; ancak bundan, ezici çoğunluğu zenci olan bu halkın ırkça Fransız olduğu sonucunu çıkarmak kimsenin aklına gelmez. Aynı şekilde, yüzde doksanı aşan oranlarda Amerika yerlisi (Kızılderili) soyundan olan Meksika ve Peru halkları, 16. yüzyıldaki İspanyol fethi sonucunda, Katolik dini ile birlikte İspanyol dili ve kültürünü benimsemişlerdir.

Benzer örneklere yeryüzünün her yanında rastlanır. Britanya adalarının yerli halkı, 5. ve 6. yüzyıllarda çok küçük bir Anglo-Sakson nüfusun egemenliği altında eski Kelt dillerini terk ederek "İngilizleşmişlerdir". Mezopotamya, Suriye ve Mısır'ın binlerce yıllık bir uygarlığa sahip olan yerli nüfusları 7. yüzyılda İslamiyeti kabul ettikten kısa bir süre sonra "Araplaşmıştır".

Uzun bir tarihe sahip olan Anadolu toprakları, dil ve kimlik değiştirme olgusuna yabancı değildir. Büyük İskender'in fethini izleyen yüzyıllarda Anadolu'nun eski halklarının birçoğu (Karyalılar, Likyalılar, Lidyalılar, Frigler, Traklar, Bitinyalılar, Galatlar, Isauryalılar, Likaonyalılar ve diğerleri) kimlik ve dillerini terk ederek Helenleşmişlerdir. Çok yakın kuşaklarda, Çerkes ve Boşnak azınlıkların, dil bakımından başarıyla Türklüğe asimile edilmiş oldukları bilinir. Kürtlerin bu konudaki direnişi, dil değiştirmeye olgusunun özündeki bir korkunçluktan çok, dil değiştirmeye yol açacak siyasi ve ideolojik koşulların zayıflığına yorulmalıdır.¹⁷

Aynı doğrultuda, Mehmet Ali Kılıçbay da şunları söyler:

Bugün Fransa dediğimiz ülkenin Romalılar zamanındaki adı Gallia idi, yani Keltler ülkesi. Beşinci yüzyıl göçlerinden sona, yakla-

¹⁶ Kılıç, Ecevit. 2007. "Orta Asya'dan Göç Etme Bir Efsanedir." *Sabah*, 10 Aralık.

¹⁷ Nişanyan 344.

şık 100.000 Frankın bu ülkeye gelmesi ve Roma yıkılırken, iktidarı ele geçirmesiyle, Fransa haline gelmiştir, yani Franklar ülkesi. Bu ad değişmesi esnasında, Keltler birdenbire Franklarla aynı etnik çerçeveye mi gelmişlerdir? 100.000 Frank, milyonlarca Kelt, Gallo-Romalı ve diğer başka etnik unsuru yok mu etmiştir? Yoksa herkes birdenbire kan transplantasyonu yaparak Frank haline mi gelmiştir? Keza, Macaristan ve Hollanda, bugünkü adlarını dokuzuncu yüzyılda almışlardır. Hem de, yerli halka nazaran, Franklardan daha düşük orandaki bir Macar ve Hol katkısıyla. Türkiye için durum çok daha karışıktır. Eski adları gündeme getirmiyorum. Ama Türkler bu ülkeyi fethettikten sonra, ona Diyarı Rum demişlerdir (Roma ülkesi). Eğer Haçlılar bu topraklara Turchia adını vermeselerdi, çok şaşırtıcı ama, biz bugün Rum adıyla anılıyor olacaktık veya en fazlasından Rumiler denilecekti.¹⁸

Dikkat edilirse, bütün bunlar, Anadolu halkının ne olduğundan çok, ne olmadığını ortaya koyuyor. Dolayısıyla da, insanları ayırtma eğiliminde olan ve herkese kendisini öncelikle mensubu olduğu ulus ekseninde tanımlamasını telkin eden modern zihniyet içerisinde bakıldığında, bu belirsizlik ifade eden durum rahatsız edici olmaya başlıyor. Bu rahatsız edicilik, kendilerini belli bir şekilde tanımlamaya alışmış olan insanların kafa konforlarının bozulmasından ve neticede kendilerini bir tür boşluk içerisinde hissetmeye başlamalarından ileri geliyor. Ancak bu noktada, soruna modern zihniyet içerisinde çözüm aramak yerine, asıl sorunun bu zihniyetin kendisi olduğunun farkına varmak da mümkün. Yani asıl sorun, "Biz kimiz?" gibi bir soruyla karşılaşınca bunu otomatikman "Biz hangi milletdeniz?" şeklinde algılayacak hale gelmiş olmak.

Konu Türkiye özelinde değerlendirildiğinde zihniyetin belirleyiciliği çok daha fazla önem kazanıyor. Zira etnik milliyetçilik esasına dayanan ve bu konudaki ideolojik tavrını zaman zaman kafatası ölçümlerine kadar vardırın Türk resmi ideolojisi, Türkiye'nin dünyaya açılması ve daha fazla özgürleşmesi ile birlikte kendi doğ-

¹⁸ Kılıçbay, Mehmet Ali. 1994. *Cumhuriyet ya da Birey Olmak*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. 205.

ruklarını kitlelere dayatmakta zorlanıyor. Kendilerine anlatılanlarda bir tuhaflık olduğunu fark eden insanlar, geçmişe ve hatta daha geniş manada hayata dair farklı sorular soruyor ve bu soruların cevaplarına ulaştıkları ölçüde hem resmi söylemin onyıllardır kendilerine yalan söylemiş olduğunu fark ediyor, hem de bu söylemin, günümüz dünyasının sorularına verdiği cevapların fazlasıyla arkaik kaldığını görüyorlar.

Bu çerçevede, modern zihniyetin içinden çıkıldığı ölçüde, “Biz Kimiz?” sorusu karşısında ilk fark edilen şeylerden birinin, böyle bir sorunun tek bir yanıtı olamayacağı olduğu muhakkaktır. Bu doğrultuda, sıklıkla “medeniyetler beşiği” olarak adlandırılan, ancak bu medeniyetler hakkında kimsenin pek bir fikri olmadığı Anadolu'nun geçmişiyle de yüzleşilmeye başlanacağı, Ankara'da (*Angora*), İzmir'de (*Smyrna*), İstanbul'da (*Eis ton polis*), Sivas'ta (*Sebasteia*), Kayseri'de (*Caesarea*), Konya'da (*Iconium*), Trabzon'da (*Trebizond*)¹⁹ ve daha pek çok yerde yaşayan insanların milliyetçiliği bir kenara bırakarak aslında kendilerine ait olan bu medeniyetlere sahip çıkmaya başlayacağı da söylenebilir. Ancak şu da var ki, kimlik, geçmişte bir noktada sabitleşmiş olan ve geçmişe yönelik zihinsel kazı çalışmalarıyla keşfedilmeyi bekleyen bir hazine olmaktan ziyade, hem şahsi karakteri itibariyle bireye özel olan hem de hayatın içerisinde sürekli yeniden inşa edilen bir özellikler ve aidiyetler bütünüdür. Buradan hareketle, kimliklerin yeniden önem kazandığı bir dünyaya doğru giderken, bu kimlikler üzerinde ulus-devletlerin belirleyiciliğinin de azalacağı da söylenebilir.

Genel Bir Değerlendirme

1920'li yılların başlarında yeni bir devlet ilanında bulunan kadro, takip eden yıllarda da ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti'ne göre vatandaşlar üretme gayreti içerisinde oldu. Bu gayretin, İsmet Paşa'nın şu sözlerinde ifade bulduğu söylenebilir:

Biz açıkça milliyetçiyiz. ... ve milliyetçilik bizim yegane birlik unsurumuzdur. Türk ekseriyetinde diğer unsurların (etnik toplulukların) hiçbir nüfuzu yoktur. Vazifemiz Türk vatani içinde Türk olmayanları behemehal [her halde] Türk yapmaktır. Türklere ve

¹⁹ Pope ve Pope 18-19.

Türklüğe muhalefet edecek anasını [etnik toplulukları] kesip atacağız. Ülkeye hizmet edeceklerde herşeyin üstünde aradığımız Türk olmalarıdır.²⁰

Tek Parti Dönemi'nde görev yapan diğer devlet adamlarının beyanları da incelenecek olursa, İsmet Paşa'nın dönemin asimilatif politikalarını yansıtan bu sözlerinin istisnadan ziyade kural durumunda olduğu görülebilir. Örneğin, Mahmut Esat Bozkurt bizzat Mustafa Kemal tarafından Atatürkçü devrimlerin hukuk tarihini yazmak ve 1934-1935 ders yılında İstanbul Üniversitesi'nde verilecek "İnkılap Dersleri"nde anlatmakla görevlendirilmişti.²¹ Bozkurt, *Atatürk İhtilali* adıyla kitaplaştırdığı bu çalışmasında, İsmet Paşa'nın sözleri ile aynı doğrultuda olan şu ifadeleri kullanmıştı: "Yeni Türk Cumhuriyetinin devlet işleri başında mutlaka Türkler bulunacaktır. Türkten başkasına inanmayacağız."²² Bozkurt, kitabının sonsözünde de şunları söylemişti: "Türk ihtilali, öz Türklerin elinde kalmalıdır. / ... / Türk'ün en kötüsü, Türk olmayanın en iyisinden iyidir."²³

Mahmut Esat Bozkurt'un 17 Eylül 1930 (1930 Ağrı İsyanından hemen sonra ve 1931 seçimlerinden önce) Adalet Bakanı sıfatıyla kendi seçim bölgesi içinde yer alan Ödemiş'te halka yaptığı konuşmada söyledikleri de izaha gerek bırakmayacak kadar açıktır:

C.H. Fırkasındanım, çünkü bu fırka bugüne kadar yaptıklarıle esasen efendi olan Türk Milletine mevkini iade etti. Benim fikrim, kanaatim şudur ki, dost ta düşman da bilsin ki bu memleketin efendisi Türk'tür. Öz Türk olmıyanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır. Köle olmaktır. Dünyanın en hür

²⁰ Yıldız 155-156.

²¹ Mahmut Esat Bozkurt, 8 Mart 1934 yılında İstanbul Üniversitesi'nde verdiği ilk İnkılap Ders'i'nde, bu görevi alış şeklini öğrencilere şöyle aktarmıştı: "Arkadaşlar! / Her şeyden önce, dünyanın Türk soyundan olan en büyük şefini, Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini (Atatürk) ve onun yüksek şahsiyetinde Türk ihtilalini sonsuz saygılarla selamlarım. / Büyük şefim, ihtilalin hukuk tarihini Türk gençliğine anlatmamı uygun görmüşler... Bu çok ciddi işi Maarif Vekilimiz bana bildirdiği zaman, Selçuk'ta çiftimin başında bulunuyordum. Yapıp yapamayacağımı düşünmedim bile. Kabul ettim. Hazırlanmaya başladım. Çünkü Şef emredince, başarılmayacak bir iş olmadığına inancım vardır." Bozkurt, Mahmut Esat. 1940. *Atatürk İhtilali*. İstanbul: Kaynak Yayınları. 37.

²² Bozkurt 268.

²³ Bozkurt 160.

bir memleketindeyiz. Onun adına Türkiye diyorlar. Meb'usunun samimi kanaatini söylemesi için bundan daha müsait yer bulunamazdı. Onun için duygularımı saklıyamıyacağım.²⁴

Bu denli ayrımcı ve asimilatif politikalar, Yusuf Akçura'nın 1904 yılında Kahire'deki *Türk* adlı dergide yayınlanan *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı makalesinde tasnif ettiği *Türkçülük, Osmanlıcılık ve İslamcılık* akımları içerisinde Türkçülüğün iktidara gelmesinin bir sonucu oldu. Kemalist Türkçüler, sadece İslamcılığa değil, Osmanlıcılığın ima ettiği gayrimüslim ve gayri-Türk kimliklere de mesafeliydiler. Bu mesafe tek taraflı da değildi. Dindarlar, Kürtler ve gayrimüslimler, kimliklerini açıktan açığa karşısına alan bu küçük ama gücü elinde bulunduran kadroya gerek ideolojisi gerekse dayatmacı tavırları nedeniyle mesafe almakta gecikmediler.

Müslümanların, ilk kez II. Meşrutiyet döneminde (1908-1918) iktidara gelen Türkçülüğü İslamiyet ile çelişkili bir ideoloji olarak görmeleri de, Türkçüler ile dindarlar arasındaki önemli fay hatlarından birini oluşturuyordu. Mehmet Akif'in "Fikr-i kavmiyyeti telin ediyor peygamber" (Milliyetçilik fikrine lanet ediyor peygamber) gibi bir mısrayı yazmış olması, dönemin dindarlarının Türkçülüğe bakışı konusunda bir fikir verebilir. Ancak Türkiye'deki İslami kesim, Tek Parti Dönemi'nde hakim duruma gelen, ardından da 12 Eylül'ün (1980) desteklediği Türk-İslam sentezi ile yeni bir boyut kazanan hakim söylemin etkisiyle, zaman içerisinde (büyük ölçüde farkında dahi olmadan) Türkçü düşüncüyü içselleştirdi.²⁵ İslam'a en çok Türkler'in hizmet ettikleri, Türkler'in İslam'ı diğer "milletlerden" daha doğru bir şekilde anlamış oldukları gibi argümanlarla desteklenen bu yeni İslami kimlik, fazlasıyla Türkleştirilmiş bir Osmanlı algısıyla iç içe geçerek bir yandan (aslında hiçbir zaman

²⁴ *Anadolu*. 18 Eylül 1930. *Akşam*. 19 Eylül 1930. (Aktaran: Halıcı, Şaduman. Temmuz 2004. "Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu Sırasında Ali Fethi (Okyar) Bey ile Mahmut Esat (Bozkurt) Beyin Polemikleri." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* Sayı 59.)

²⁵ 1980 ihtilalinden sonraki dönem ile ilgili olan bir diğer önemli gelişme ise, askeri yönetimin eğitim müfredatında kendi görüşleri doğrultusunda homojenize ve militarize ettiği bir İslam anlayışına yer vermiş olmasıdır. Bu konuda bkz.: Kaplan, Sam. 2006. *The Pedagogical State: Education and the Politics of National Culture in Post-1980 Turkey*. Stanford, California: Stanford University Press. 191.

varolmamış olan bir) geçmişe özlem duyuyor, diğer yandan da yeniden İslam'a hizmet edecek olan büyük bir Türk devleti rüyasıyla canlılık kazanıyordu.

Ancak 28 Şubat (1997) süreci sonrasında yaşananlar, Türkiye'de "müslüman" ve "Türk" kimliklerinin yeniden ayrışmaya başlamasına neden oldu. Ergenekon soruşturması kapsamında Türklüğün onyıllardır halkın kutuplaştırılmasında ve yığınların mobilize edilmesinde kullanılmakta olduğunun daha net bir şekilde gözler önüne serilmesi, bu ayrışmayı körükledi. İslami kesimi başta Kürtler ve gayrimüslimler olmak üzere rejimin ezdiği diğer etnik gruplarla da yakınlaştıran bu süreç, zaman içerisinde bu grupları aynı sivil toplum örgütlerinin çatıları altında bir araya getirdi. Konu bu yönüyle değerlendirildiğinde, 15 Kasım 2007 tarihinde yayın hayatına başlayan ve sözü edilen bütün kesimlerden oluşan bir yazar kadrosuna sahip olan *Taraf* gazetesinde ifade edilen düşünceleri, II. Meşrutiyet'in *Osmanlıcılık* akımının geri dönüşü olarak da görmek mümkün olabilir.

Türkiye hariciyesinin sadece Avrupa Birliği ile değil, bir zamanlar Türkiye ile arasında sınır olmayan komşularıyla ve diğer ülkelerle de bütünleşme çabası içerisine girmesi (örneğin pek çok ülkeyle karşılıklı olarak vize uygulamasını kaldırmaya başlaması), sosyal alanda gerçekleşen bütünleşmenin siyasi alanda da desteklenebileceği ve onyıllarca içine kapanma siyaseti gütmüş ve dünyada yalnızlaşmış olan Türkiye'nin başta komşularıyla olmak üzere dünya ile bütünleşmeye başlayabileceği konusunda iyimser olmayı mümkün kılıyor. Ulus-devletin modasının geçtiği ve Avrupa Birliği gibi uluslarüstü (*supranational*) yapılara yönelik arayışların yaygınlaştığı yeni dünya, Türkiye'nin mevcut sorunlarının çözümüne de bir kapı açabilir. Zira Türkiye'nin sadece Suriye, Irak Kürdistanı ya da Irak'la değil, Ermenistan'la dahi bütünleşmesinin ("tamamen" entegre olmasının) önünde mevcut zihniyetlerden başka hiçbir engel yoktur – ki halihazırda Türkiye'de böyle bir zihniyet dönüşümünü gerçekleştirebilmiş olan pek çok insan zaten var. Sözelimi, Halep'e ve Erivan'a günübürlük dahi olsa uğramış olan Genç Siviller üyesi post-Kemalist bir *Anadolu vatandaşı*nın buna ne gibi bir itirazı olabilir?

Unutmamak gerekli ki, milliyetçilik ve ulus-devlet böler, ama uluslarüstü düşünceler ve uzlaşmacılık bütünleştirir.

Serdar Kaya

Endoktrinasyon ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği

"Serdar Kaya, Türk 'eğitim' sisteminin nüfuz edip de köreltemediği nadir zihinlerden birine sahip. Ve dahası, hem siyasete hem de dünyaya doğru değerlerin içinden bakıyor. Yazdıklarına, tek kelimeyle, şapka çıkarıyorum."

Mustafa Akyol / *Star*

"Hegel bizi 'öteki'yle tanıştıralı iki asırdan fazla oldu; Rimbaud 'Ben, bir başkasıdır' diyeli neredeyse bir buçuk asır; Arendt kötülüğün sıradanlığını tarif edeli yarım asır geçti. Ama 'devlet' dediğimiz makine, dünyanın her yerinde, itaatkar bireyler, sıradan kötüler ve tabii, bol miktarda 'öteki' üretme faaliyetini sürdürüyor. Serdar Kaya vahim bir üretim hatası. Tektipleştirilememiş bir zihin, tehlikeli bir yazar."

Yasemin Çongar / *Taraf*

"Serdar Kaya elinizdeki kitapla düşünce dünyamıza önemli bir katkıda bulunuyor. Devlet otoritesinin bireyler üzerindeki derin tahakkümüne getirdiği eleştiri günümüzde en çok ihtiyaç duyulan konuların arasında."

Ahmet Kuru / San Diego State University

"Kesinlikle 'zararlı' bir kitap. Özellikle de derslerine günü gününe çalışan, yatmadan önce sütünü içen ve otoriteye itaat eden akıllı-uslu öğrenciler için! 'Yaşadığımız dünyayı ve ülkeyi daha iyi anlamak için hangi kitapları okumalı?' diye soran öğrencilerim için hazırladığım 'Zararlı Kitaplar Listesi'ndeki 20 eserden biri."

Bekir Berat Özipek / İstanbul Ticaret Üniversitesi

GENEL DAĞITIM:
BİRLEŞİK DAĞITIM KİTABEVİ
BAYINDIR SK. NO: 6/33 KIZILAY, ANKARA
T: +90312 431 8960 F: +90312 432 1965

nirengikitap.com